

Югозападен Университет „Неофит Рилски“
Благоевград

БАЛКАНСКО ЕПИДЕМИОЛОГИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА НАСИЛИЕ И ПРЕНЕБРЕГВАНЕ НА ДЕЦА В БЪЛГАРИЯ

Стефка Чинчева, Васка Станчева-Попкостадинова

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРОЕКТА

Целта на проекта е да се проучи разпространението на насилието над деца на възраст от 11 до 16 години в девет балкански страни (Гърция, България, Сърбия, Босна и Херцеговина, Хърватска, Албания, Мекедония, Турция, Румъния). Използвани са специализирани въпросници ICAST [I CAST _CH за деца and ICAST_P за родители], разработени от Международното общество за превенция на насилие и пренебрегване на деца (ISPCAN), с подкрепата на УНИЦЕФ. Въпросниците са преведени на официалните езици на участващите страни, както и културално валидизирани.

Партньорите синхронизираха изследователския инструментариум така, че получените данни от отделните страни да бъдат съпоставими и да служат за релевантни дейности, свързани с политики за превенция на насилието над деца в страните- участнички. Като допълнение към това се включва и идентифициране на броя на регистрираните/установени случаи на насилие и пренебрегване на деца в деветте балкански страни чрез събиране на информация от архивите и съществуващи бази-данни, на различни организации във всяка страна.

Очаква се приносът на BECAN да бъде по-голям, тъй като се предвижда и подкрепа за създаване на постоянна и унифицирана система, не само по отношение на скрининг на случаи на насилие, но така също и за мониториране на съобщените и/или открити случаи на насилие и пренебрегване на деца. Избягването на противоречиви диагностични и скринингови процедури и създаването на обща методология за събиране на данни ще позволи планиране на подходящи превантивни и интервенционни стратегии, оценка на предприети инициативи, както и осъвременяване на политиките и практиките за превенция на насилие над деца.

BECAN цели да предложи основата за хармонизиране на процедурите за скрининг на насилие и пренебрегване на деца в страните от Балканския полуостров и възможност за сравнение на данни. В рамките на проекта се създава и колаборативна мрежа от специалисти и организации, работещи по проблемите на насилието над деца на национално и балканско ниво.

Епидемиологичното проучване в България включва 3 стратифицирани области - Благоевград, Варна, Велико Търново (училища, дирекции «Социално

подпомагане», Отдели за закрила на детето, неправителствени организации, полиция).

Проектът се съ-финансира от Седма рамкова програма на Европейската комисия за изследване и технологично развитие (област Здраве) и е с продължителност 3 години.

Координатор на проекта: Департамент по психично здраве и социално благополучие към Института по детско здраве, Атина, Гърция

Партньори:

- Катедра «Медико-социални науки», ФОЗС, ЮЗУ «Неофит Рилски» - Благоевград, България
- Национален център за права на детето, Тирана, Албания,
- Факултет по политически науки, Сараево, Босна и Херцеговина,
- Катедра по социална работа, Университет в Загреб, Хърватска,
- Университетска клиника по психиатрия, Скопие
- Катедра по социална работа, Университет Бабе Болиат, Клуж, Румъния
- Факултет по специална педагогика и рехабилитация, Белградски университет, Сърбия
- Асоциация на лекарите от бърза и неотложна помощ, Турция.

Научен консултант: Проф. Кевин Браун, Институт за работа, здраве&организации, Университет Нотингам, Обединено кралство

Оценка: Институт Иноченти, Флоренция, Италия

Координатор на ВЕСАН за България: Доц.д-р Васка Станчева-Попкостадинова

Катедра «Медико-социални науки», Факултет «Обществено здраве и спорт»
ЮЗУ «Неофит Рилски», Благоевград

А. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

Проучването се проведе в периода май-юли 2011 и март-декември 2012 година в Благоевградска област.

В проучването участва част от екипа, обучен за провеждане на основното епидемиологично изследване – Стефка Чинчева, Виктория Сотирова, Наташа Вирмозелова.

Докторанти и студенти въвеждаха данните от изследването в статистически програми за обработка на резултати.

Предварителната подготовка за интервюирането на отпадналите от училище ученици изискваше писмено съгласие от МОН. Проведени бяха срещи с директорите на Регионалния инспекторат по образование и отдела за Закрила на детето (област Благоевград), които оказаха съдействие за реализиране на проучването: предоставяне на данни за децата и съдействие при намирането им. За проучвания период са напуснали училище 35 деца от Благоевград, Петрич, Първомай. Четири от децата са от български произход, останалите са роми. Екипът успя да идентифицира 21 деца от Петрич и Благоевград за включване в проучването. Четири деца бяха на възраст под 10 години, а 10 от децата не бяха открити на адресите им по местоживееене. Причините за това са: преместване в друго населено място или в чужбина.

Проведе се среща със социалните работници от отдел “Закрила на детето” с цел съдействие за намиране на отпадналите от училище деца и съдействиение за организиране и провеждане на срещите на изследователите със семействата на децата, отпаднали от училище.

Б. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПРОУЧВАНЕТО

---

1. Разрешение за достъп до отпадналите от училище деца

Разрешение бе получено от Министерство на образованието, младежта и науката, и регионалния инспекторат по образование, гр. Благоевград.

2. Обучение на изследователите

Основното обучение, в което бе включено и раздел за проучване сред отпаднали от училище деца бе проведено на 7-8 Октомври 2010 в учебен център „Бачиново“, Благоевград.

Програмата за обучение включваше:

- Запознаване с проекта
- Представяне на въпросниците
- Методология и процедура за епидемиологичното проучване
  - Попълване на въпросници ICAST-CH, ICAST-P
  - Структурирани интервюта ICAST-CH, ICAST-P
    - Стандартизирани отговори на определени въпроси
    - Етични въпроси
    - Оценка. Задачи след обучението

В последната сесия бяха определени локалните координатори за епидемиологичното проучване в училище. За координатор на проучването сред отпадналите ученици бе избрана доц. д-р Стефка Чинчева, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград.

V. МЕТОДОЛОГИЯ

---

1. Извадка

По отношение на отпадналите от училище деца, бе предвидена малка извадка деца, съпоставена с техните родители (поради много сериозни пречки, за откриването им, както и на техните родители).

Извадката включва само отпаднали от училище деца и техните родители от Благоевградска област.

Преди събирането на данните бяха съпоставени двойки деца-родители чрез използване на уникален код и номер за всяка двойка въпросници.

2. Изследователски инструменти

При проучването сред отпадналите от училище ученици и техните родители се използваха въпросниците ICAST-CH и ICAST-P. Те са разработени след поредица от работни срещи, проведени от Международното общество за превенция на насилие и пренебрегване на деца (ISPCAN) в сътрудничество с УНИЦЕФ.

Инструментът ICAST-P е разработен за събиране на данни за използваните от родителите подходи за дисциплина. Тези данни позволяват изчисляването на относителния дял на различните форми на дисциплина в детска възраст и да се

опише процента от родителите, които използват тежки форми на наказание. Основното ограничение е, че родителите могат да не разкрият всичко, което са направили.

Поради факта, че голяма част от децата и техните родители имаха сериозни затруднения в четене и писане, се взе решение проучването с тази категория деца и родители да се проведе под формата на структурирани интервюта.

3. Събиране на данни & Процесът на полево проучване

Подготвителната фаза на организиране на епидемиологичното проучване във всички страни включваше:

1. Получаване на разрешение от ISPCAN за превод и използване на ICAST въпросници и ръководства за изследване в 9 балкански страни.

2. Изменение, превод и първоначална културална адаптация на инструментите на 10 езика (албански, босненски, български, хърватски, гръцки, унгарски, македонски, румънски, сръбски, турски), както и версията на английски език .

3. Получаване на официално разрешение за достъп до училищата от Министерството на образованието, младежта и науката.

4. Културална валидизация на инструментите чрез фокусни групи, проведени във всички страни с деца (на възраст 11,13 и 15 г.), посещаващи училище и там, където е възможно с отпаднали от училище деца и техните родители. Въз основа на резултатите от фокусните групи бе предвидена и осъществена последваща модификация на инструментите.

5. Разработване на Ръководство за обучение на обучители и провеждане на обучителен семинар.

6. Превод на Ръководството за обучители на 10 езика (албански, босненски, български, гръцки, македонски, румънски, сръбски, турски, унгарски, хърватски).

7. Формиране и обучение на националните изследователски екипи от страните-участнички в проекта, с оглед еднаквото провеждане на проучванията.

8. Културална валидизация на инструментите чрез пилотно проучване и предлагане на модификации (където е необходимо) .

9. Финализиране модификацията на ICAST въпросниците, които ще бъдат използвани в проучването BECAN.

Модификация на инструментите: Въпросниците ICAST-CH и ICAST-P бяха модифицирани за целите на проучването BECAN. Основната причина, която направи тази промяна важна, бе дизайна на епидемиологичното проучване (извадка от съпоставени двойки деца и родители); по-конкретно, въпреки че както ICAST-P, така и ICAST-CH целят да се измерят едни и същи теми, те се различават по начина, по който се представят елементите, както и в използваните скали. Модификация на формата на въпросниците, за да бъдат по-удобни и по-лесни за самостоятелно попълване.

В заключение: и в двата въпросника бе включен съответстващ код (номер на обекта), за да може да се окомплектова въпросника на детето с този на неговия родител/настойник. Съответстващият код се състои от инициалите на държавата, инициалите на района и уникален номер за двойка въпросници (деца/родители).

Всички изследователи бяха запознати с процеса на провеждане на проучването, както и с инструментите, така че да могат да отговарят на запитвания на участниците, използвайки стандартизирани отговори; да четат въпросите и отбелязват отговорите лесно, бързо и естествено. Преди пилотните проучвания, беше препоръчано изследователите да проведат симулирано администриране с въпросниците за самопопълване и симулирани интервюта или пилотни интервюта с деца и родители, за да се запознаят по-добре с инструментите (задължения на изследователите след семинара). Изследователите бяха снабдени с предварително дефинираните стандартизирани отговори на възможните запитвания от страна на участниците.

Координация на полево изследване. Основното епидемиологично проучване беше проведено през периода май - юли 2011 г и март-декември 2012 г.

Цялостната координация на проучването с отпадналите от училище деца и техните родители се извърши от националния и местния координатор за област Благоевград. Координаторът на полево изследване беше отговорен за:

- Свързването с Директора на Регионален инспекторат по образование, директорите на училищата, Отдел закрила на детето.

- Изпращането на уведомителни писма до всеки от директорите, социални работници, психолози
- Получаване на информация за броя на отпадналите от училище деца:
  - Събиране на информация за адресите на семействата на отпадналите от училище
- Организиране доставката на информационните писма и формите за информирано съгласие до родителите/настойниците (чрез изследователите и социалните работници);
- Получаване на информация и данни за контакт относно миналогодишните отпаднали от училище ученици.
- Свързване с родители/настойници на отпаднали от училище деца (по телефона и/или чрез писма), с цел да покани родителите и децата да участват в проучването и да определи дата, час и място за интервюта.

Организиране на проучването на отпадналите от училище деца.

След получаване на официалното разрешение, координаторът на полевого проучване изпрати писмо до директорите на училищата, за да ги информира за проучването и да предостави информация за отпадналите деца от съответното училище. В последвалите телефонни разговори с директорите се даде възможност:

- да се получи информация за броя на отпадналите деца;
- да се получи информация и данни за контакт с отпадналите от училище ученици.

Провеждане на фокусна група, за пилотиране на инструментите с отпадналите от училище деца и техните родители , м. май 2010 г.

При набирането на участниците в групата на отпадналите ученици, **основно деца от ромски етнос**, ключова роля изиграха социалните работници и психолога от Отдела за закрила на детето. Социалните работници уведомиха родителите, чиито деца попадат в групата на отпадналите от училище и чрез тях се получиха и декларации за съгласие децата им да бъдат интервюирани, както

и съгласие да изпратят (доведат) децата си. На уреченото място – приемната на Дирекция „Социално подпомагане” (която се намира близо до квартала, в който живеят), обаче дойдоха **само 6** от поканени 15 деца. Фокусната група се проведе само с 6 отпаднали от училище деца – 5 момчета и 1 момиче. Всички отпаднали от училище бяха роми. Четирима можеха да четат и пишат и сами попълниха въпросника без да искат допълнителни разяснения по него. При попълването му обаче, независимо, че са отговорили на всички въпроси, са допускали противоречиви данни (на един въпрос са отговорили едновременно с „да” и „не”). На повечето от отворените въпроси е отговорено само с да и не, без да отразят допълнителна информация.

Важно е да се отбележи, че на две от децата – на 11 и 13 години се наложи да се четат въпросите един по един и на голяма част от тях да се правят допълнителни разяснения. При тях рано се проявиха признаци на умора. Проведена бе дискусия с оглед събиране на информация доколко децата са разбрали въпросите, кое ги е затруднило най-много и др.

5. Етични аспекти

При провеждане на проучването бяха спазени всички изисквания за проучване с деца и разписаните процедури в рамките на проекта и препоръките, давани от централната комисия по етика на проекта. Основните стъпки, касаещи етични процедури, в хода на проучването бяха:

- Информирано съгласие от родителите;
- Съгласие от децата
- Детето може да се оттегли от изследването по всяко време
- Конфиденциалност
- Изграждане на доверие у децата, които участват в проучването
- Изследователят не налага свои виждания
- Въпросите са формулирани достъпно и ясно
- Цели на изследването, очаквана продължителност и процедури
- Право да се откаже да участва по всяко време
- Липса на последствия, ако откаже участие
- Анонимност

- Координати на специалисти, към които да се обърнат за възникнали допълнителни въпроси
- Информираното съгласие бе получено от родител или настойник. Те имаха достатъчно време, за да преценят предоставената информация, относно рискове и ползи за детето.
- Децата получиха същата информация относно проучването, предоставена на техните родители.
- Осигуряване сигурност за децата.
- Включване на опитни изследователи

Трябва да се подчертае, че беше изключително важно участниците да **отговарят искрено**, тъй като събирането на безполезна информация е губене на време и средства и най-вече – резултатите, които се получават, нямаше да бъдат валидни за проучването. Добави се, че анкетираните имат правото да не отговорят на въпрос, на който не желаят да дадат отговор, както и че няма верни и грешни отговори. Единственото важно нещо бе тяхното лично мнение и личен опит.

Проучване на основната група, отпаднали от училище

Стъпките, които се следваха бяха:

- ▶ **Стъпка 1:** Информирание на децата за проучването. Прочетоха се информацията за родителя и формуляра за съгласие на родителите относно участие на детето им в проучването. Това беше извършено от изследователя или социалния работник, от съответния отдел за закрила на детето.
- ▶ **Стъпка 2:** (След предварително уговорено време в рамките на 1 до 3 дни):
  - ✚ събиране на формулярите за съгласие;
  - ✚ идентифициране на отказите;
  - ✚ Посещение на двойката изследователи и социалния работник в дома на семейството с отпаднало от училище дете;
  - ✚ раздаване пликовете с въпросниците за родителите им (които са със същия код като този върху въпросника на тяхното дете), заедно със съответното информационно писмо и формуляр за съгласие (при децата и родителите, които нямат предварително получено съгласие);

- ✚ В две отделно обособени места (в две стаи) всеки изследовател проведе структурирано интервю, съответно с детето и неговия родител;

Стъпка 3: Инструкции при събирането на данните:

1. Изследователят четеше въпросите бавно и ясно, за да бъдат те разбрани, с готовност да дава разяснения:
  - Обръщано бе внимание на всяко дете, което помоли за помощ, когато не разбира въпроса;
  - отговаряше се само със стандартизираните отговори;
  - за въпроси, за които няма посочени отговори в приложението, се отговаряше: “както го разбираш” или “опитай се да отговориш по най-добрия начин” и др. стандартни отговори
2. В края на интервюто на децата и родителите се раздаваха благодарствени писма и се приканваха (в случай, че имат въпроси или някакви молби): а) да се обадят на изследователския екип (или друга организация в областта); б) да разговарят с екипа след приключване на интервюто.

Право на отказ и на прекратяване на участието

Всички участници имаха право да откажат да участват в проучването, да откажат да отговарят на въпроси и да прекратят участието си, след като то вече е започнало. Преди началото на интервюто, участникът беше информиран, че той/тя има право да:

- ▶ реши да се откаже да участва в проучването;
- ▶ откаже да отговори на въпрос, на който не желае да отговаря;
- ▶ прекрати попълването на въпросника или интервюто по всяко време, когато пожелае, без каквито и да е последствия и без да е необходимо да обяснява причината за това свое решение.

В случай на прекратяване или отказ от участие, без да се оказва натиск, се питаше за причините, поради които лицето желае да спре участието си или въобще не желае да участва, като:

- ✚ отказът/решението за неучастие може би се дължи на фактор/пречка, която може да бъде адресирана (например чувство на срам или страх от репресия от страна на насилник) или трябва да бъде адресирана (например чувство на

емоционална болка, причинена от задаваните въпроси) на място или на по-късен етап;

✚ събирането на такъв тип информация е изключително полезно за бъдещи проучвания в тази сфера.

За да се счита съгласието, което се получи от родителите, за „информирано съгласие”, родителите бяха информирани за:

- 1) целта на проучването, очакваната продължителност и описание на процедурите.
- 2) анонимността на предоставените данни (при самостоятелно попълване или интервю).
- 3) правото им да откажат участие или да прекратят участието си по всяко време и без никакви последствия.
- 4) ограничаването на конфиденциалността.
- 5) с кого да се свържат в случай, че имат въпроси за проучването, като се предостави възможност на участниците да задават въпроси и да получат отговори.

Защита на данните

Всеки изследователски екип беше изключително внимателен, когато разнасяше въпросниците (непопълнени, а особено ако са попълнени), за да не ги изгуби или остави някъде и/или така да осигури достъп на някой друг до данните в тях. Пликът с попълнените въпросници беше запечатан в съответния дом и не се отвори, докато не бе занесен на предварително определеното място за съхранение.

При събирането на данните, конфиденциалността на получената информация беше защитена с всички средства (*следвайки указанията, дадени в ръководството за изследователи*).

Г. РЕЗУЛТАТИ

---

1. Анализ на данните и представяне на резултатите

В България, за отпаднал от училище се смята този ученик, който е напуснал без обективни причини системата на народната просвета до навършване на 16-годишна възраст и няма информация, че продължава образованието си в друго училище.

Данните за отпадналите ученици за област Благоевград са взети от Регионалния инспекторат по образование. За проучвания период са напуснали училище 35 деца, от Благоевград, Петрич, Първомай. Критерии за включване в проучването бяха: деца на възраст от 11 до 16 години, които не посещават училище.

Проучването се проведе в Благоевград и Петрич през м. май - юли 2011 г и март-декември 2012 г. Анкетирането по групи, така, както бе проведено в пилотното проучване се оказа трудно, най-вече поради липса на подходящи помещения за провеждането му. Тук също съдействието със социалните работници по места беше решаващо, за да се получи достъп до домовете на децата.

При всички деца и родителите им се проведе структурирано интервю. В дома на всяко едно семейство беше осигурено спокойно място за разговор .

Демографски характеристики на децата

Броят на момчетата и момичетата, участващи в проучването е приблизително еднакъв. Разпределението по пол и възраст е представено в таблица 1. Седем деца са от гр. Петрич, а останалите от Благоевград. Броят на момчетата и момичетата, участващи в проучването е приблизително еднакъв. Те живеят в градски региони, имат българска националност, принадлежат към ромски етнос и изповядват православна християнска религия. Голямата част от децата живеят с техните родители (бащи и майки).

Табл.1. Характеристики на децата, отпаднали от училище, участващи в проучването (N=21)

	11 години	13-14 години	15 години	Общо
Момчета	1	9	1	11
Момичета	2	8	-	10
Петрич	-	7	1	8
Благоевград	3	10	-	13
Родители	1	3	-	4

Родителите на 11 деца са с юридически брак, 6 живеят без брак, 4 са разведени, а в едно от семействата бащата е починал. При 15 от семействата в дома им, освен родителите и децата живеят бабата и дядото.

Образователният статус на родителите е нисък. Само в два случая при майката и при един от бащите има завършено средно образование. Седем родители (5 майки и 2 бащи) са без образование. По-голямата част (14 майки и 10 бащи) имат само начално образование.

Преживяно насилие

По данни на децата, отпаднали от училище, участващи в проучването най-честа форма на насилие е психологическото насилие.

На таблица 3 са представени най-честите поведения в рамките на психологическото Насилие, които детето е преживяло.

Таблица 2. Разпределение на положителните отговори на въпросите, включени в категорията «Психологическо насилие»

	Въпрос	Брой (%)
18А.	Крещял ли ти е много високо и агресивно?	17 (81 %)
20А.	Казвали ли са ти, че желаят да си умрял/а или никога да не си се раждал?	6 (28.6%)
19А.	Обиждал ли те е, като те е наричал глупав, мързелив и други?	5 (23.8%)
24А.	Заплашвал ли те е, че ще извика духове, зли сили или зли хора срещу теб?	5 (23.8%)
21А.	Заплашвал ли те е, че ще те напусне или изостави?	4 (19%)

Децата не пожелаха да споменат конкретния извършител, ограничиха отговорите си само до дефинирането му по пол и възраст. Най-често посочени са възрастен мъж и възрастна жена, най-вероятно от най-близкото обкръжение на децата.

При по-голямата част от децата, поведенията свързани с психологическо насилие са се повтаряли често.

По отношение на упражнено физическо насилие, поведенията, свързани с него най-често включват ритане, бугане, щипане, сграбчване, удряне, скубане (таблица 4). Някои от поведенията са били упражнявани многократно. За съжаление все още в България се смята, че удрянето на детето не е насилие – трудно е да се убедят родителите, че методите им на възпитание са неправилни и водят до нарушаване правата на децата.

Таблица 3. Разпределение на положителните отговори на въпросите, включени в категорията «Физическо насилие»

	Въпрос	Брой (%)
32А.	Бутал те е или те е ритал?	10 (47,6%)
38С.	Щипал ли те е силно?	10 (47,6%)
32.1.	Сграбчвал ли те е за дрехите или части от тялото ти и те е разтърсвал?	8 (38,1%)
33А.	Някой удрял ли те е шамар?	7 (33,3%)
33С.	Пошляпвал ли те е по дупето?	7 (33,3%)
33В.	Удрял ли те е по главата?	5 (23,8%)
38В.	Скубал ли ти е косата?	5 (23,8%)
34А.	Удрял ли те е по дупето с пръчка, метла, бастун, колан или друго?	4 (19%)

Някои от поведенията са били упражнявани многократно (32.1, 33А, 33С)

Едно от децата съобщава, че е било връзвано с верига от своя вуйчо, когато не е изпълнило нарежданията му, а дядо му е дърпал ушите. Детето не пожела да говори повече за това.

По отношение на сексуалното насилие, три деца (2 момчета и едно момиче) посочват, че са били разстроени и са се чувствали зле, когато мъже (възрастен и млад) са им говорили за секс (табл. 5).

Таблица 4. Разпределение на положителните отговори на въпросите, включени в категорията «Сексуално насилие»

	Въпрос	Брой (%)
41.	Разстройвал ли те е, като ти е говорил за секс или е писал за секс по твой адрес?	3 (14,3%)
43.	Карали ли са те да гледаш половите им органи или са искали да гледат твоите?	1 (4,76 %)

Освен представените факти, децата не пожелаха да говорят повече по тази тема. Предоставена им бе информация към кого да се обърнат за помощ в случай на необходимост.

Част от децата (6, 28,6%) съобщават, че за тях не са се грижели добре.

По отношение на използваните от родителите методи за дисциплина и наказания, децата посочват като най-често използвани : награди, забрани, заповеди (табл. 5)

Таблица 5. Разпределение на положителните отговори на въпросите, включени в категорията «Позитивно родителство и ненасилствени практики за възпитание»

	Въпрос	Брой (%)
19.5.	Награждавал ли те е за това, че се държиш добре?	21 (100%)
19.3.	Заповядвал ли ти е да направиш или да не правиш нещо (напр. да си напишеш домашните или да престанеш да гледаш телевизия)?	20 (95,2%)
19.9.	Забранявал ли ти е да излизаш?	15 (71,43%)
19.8.	Забранявал ли ти е нещо, което харесваш?	14 (66,7%)

Всички интервюирани деца споделят, че се чувстват на сигурно място в семейството си и че им харесва да живеят в него.

Въпреки това , три от децата (85,7%) споделят, че са били заплашвани в дома им от възрастни, които са употребили алкохол , а пет от децата (76,2%) са били свидетели на сериозни скандали въщи, които сериозно са ги уплашили и разтревожили.

Поради малкия брой деца,отпаднали от училище, участващи в проучването е некоректно да се правят заключения за преживяно насилие въз основа на техните отговори.

Д. УЛЕСНЯВАЩИ ФАКТОРИ И БАРИЕРИ

---

1. Улесняващи фактори

Най-важният улесняващ фактор при организацията и провеждането на проучването бе изключителната подкрепа от институциите на всички нива (национално, регионално) в отделните етапи на проучването.

Друг значим фактор бе квалификацията на изследователите, провеждащи полево проучване: всички от помагащите професии и с опит при работа с деца и опит в провеждане на проучвания с деца.

2. Основните проблеми при провеждане на проучването бяха свързани с:

1. Отсъствие на децата и родителите на посочения адрес (смяна на местожителство, заминаване в чужбина)
2. Трудности в разбиране на някои въпроси от родителите.
3. Отказ на родителите да дадат съгласие за анкетирането (2-ма родители).
4. Отказ на децата (3 от тях) да отговорят на всички въпроси.
5. Въпросниците бяха твърде подробни и за някои деца и родители-неразбираеми.
6. Ниската грамотност и недоверието от страна на някои родители също бе проблем, който се появи по-време на проучването.

Е. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ

В България през 2009 г., по данни на "Евростат" процентът на преждевременно напусналите училище на възраст 18-24 години е 14.7% при средна стойност за ЕС-27 -14.4%, а през 2010 г. се забелязва подобрене - 13.9% за България, при средна стойност за ЕС-27 от 14.1%.

Отчетено е, че макар и с малко, процентът на отпадналите от училище младежи в страната ни е под средния за Европейския съюз като остава сериозен проблемът с високия относителен дял на незаписалите се и отпадналите от основната степен на образование и на деца от ромски произход.

При децата - роми, отпаднали от училище, училището се възприема като не особено подкрепяща модела на социализация среда, най вероятно поради съхранение на традиционния начин на живот и ценности на ромския етнос.

Етнокултурната специфика на ромската общност като причина за отпадане от училище е свързана и с ранните бракове при момичетата (в два от случаите на момичета в Петрич), които по традиция спират да посещават училище на около 12-13 години. Друга етнокултурна причина за отпадането на децата от ромски произход от образователната система е разбирането, че училищният успех и образованието за тях не са привлекателни, защото не са свързани с непосредствена практическа полза. Една част от родителите от ромски произход смятат, че децата им нямат нужда от образование, че нямат полза от образование, или че материалът в училище е много труден.

Наблюдението и събирането на информация за състоянието на проблема с отпадането от училище не е достатъчно добре координирано. Голям обем от данни и информация се събира от МОН, НСИ и ДАЗД, но не се използва ефективно поради разминавания в критериалните системи (*определения за отпаднал, дефиниции на причини и др.*). Липсва система за оценка на ефективността на различните мерки, поради липса на система за обмен на данни между трите институции, което може да бъде обект на ново проучване.

Проучването на преживяно насилие над деца и опита на родителите при възпитание и отглеждане на децата е от изключителна важност за предоставяне на информация при изготвяне на програми за превенция и интервенции при деца, базирани на научни доказателства.

При нови проучвания сред отпадналите ученици да се използват по-кратки въпросници и по-ясно дефинирани въпроси. За по-голяма ефективност е добре да бъдат обучени и използвани като интервюиращи социални медиатори от ромския етнос. Предлагаме регулярно провеждане на такъв тип проучване, но със съкратени варианти на въпросниците.

Ж. Литература

---

1. Причини за отпадане на децата от училище. Витоша Рисърч. С., 2006
2. Progress towards the Lisbon objectives in education and training. Commission of the European Communities. Brussels, 2006
3. Причини за отпадане на децата от училище. Анализ на резултатите от проведено социологическо изследване, МОН, УНИЦЕФ, Vitosha Research, (2009)
4. Ръководство за изследователи, Проект ВЕСАН, 2011